

Vervolging en berechting

C.S. Wang, H.G. Aten

- Het aantal rechtbankstrafzaken, ingeschreven bij het OM, is in de afgelopen veertig jaar flink toegenomen. Zijn het er in 1960 nog 121.000, via 273.000 in 1994 is het aantal, de laatste jaren in een dalende trend, uitgekomen op 235.000 in 1999.
- Van de ingeschreven strafzaken doen het OM en de rechter er in 1999 elk ongeveer de helft af, het OM bijvoorbeeld via transacties of septs, de rechter in de meeste gevallen met een schuldigverklaring, soms met een ontslag van rechtsvervolging of vrijspraak.
- Het aantal zaken dat het OM afdoet, daalt sterk tussen 1995 en 1999: van 147.000 naar 114.000 zaken; de vermindering zit vooral in de (bijna) halvering van het aantal afgedane vermogensdelicten, van 60.000 naar 30.000 zaken.
- Van alle 114.000 in 1999 door het OM afgedane zaken eindigt 58% met een transactie en wordt 23% geseponeerd.
- De rechter legt in 1999 in 105.000 zaken een straf op. In meer dan 40% van de gevallen is dit een geldboete zonder gevangenisstraf, in 36% een gevangenisstraf zonder geldboete. De overige straffen zijn combinaties of taakstraffen.
- Van alle door de rechter opgelegde onvoorwaardelijke gevangenisstraffen is in 1997 ruim 4% een straf van drie jaar of meer, in 1999 bijna 3,5%. Dit is in 1960 nog maar 0,5%.
- Van de 47.000 opgelegde onvoorwaardelijke geldboetes in 1999 valt ruim 40% in de categorie 1.000 tot 5.000 gulden.

In het traject van de strafrechtelijke afdoening van criminaliteit volgt na de fase van de opsporing (hoofdstuk 3) die van de vervolging en de berechting. Daarbij gaat het om de instroom van strafzaken bij de parketten van het OM en de afdoening van strafzaken in eerste aanleg door het OM en door de rechter. Processen-verbaal worden bij de verschillende arrondissementsparketten ingeschreven. De officier van justitie beslist, afhankelijk van de omstandigheden en de aard van het strafbare feit, over de verdere afhandeling van de strafzaak. Hij kan seponeren, hij kan een transactieaanbod doen (in beperkte mate mogelijk bij misdrijven), of hij kan de zaak, eventueel na voeging, voorleggen aan de rechter.

De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfermatige informatie gaat voornamelijk over de rechtbankstrafzaken die in eerste aanleg worden behandeld door de arrondissementsrechtbanken. Meer summier wordt ingegaan op hoger beroep bij de gerechtshoven en beroep in cassatie bij de Hoge Raad, op schadevergoeding aan ex-verdachten en op internationale uitlevering.

De gepresenteerde informatie heeft in eerste instantie betrekking op de periode 1995-1999. Cijfers over de periode tussen 1960 en 1995 zijn in beperkte mate opgenomen.⁹⁷

Bij een vergelijking van de cijfermatige informatie van deze editie van 'Criminaliteit en rechtshandhaving' met die van 1999 zal de lezer verschillen kunnen opmerken die een nadere uitleg behoeven.

Het CBS is begin jaren negentig, voorzover mogelijk, overgegaan van een handmatige op een elektronische gegevensverzameling uit COMPAS, het administratiesysteem van de parketten (zie bijlage 2). Sinds 1993 vindt de berichtgeving vanuit COMPAS over ingeschreven en door OM en rechter in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken vrijwel volledig langs elektronische weg plaats. Deze elektronische berichtgeving kende kinderziektes, terwijl de papieren berichtgeving in enkele gevallen voortijdig werd gestaakt. Op deze wijze is informatie over een deel van de ingeschreven zaken en over vrijwel alle afdoeningen door het OM over de jaren 1991 en 1992 verloren gegaan. In mindere mate geldt dit ook voor 1993. Ook de cijfers over afdoeningen door de rechter kenden op onderdelen onderrapportage, waardoor op dit gebied voor de jaren 1991-1993 alleen het totaalcijfer betrouwbaar genoeg is voor statistische analyse.

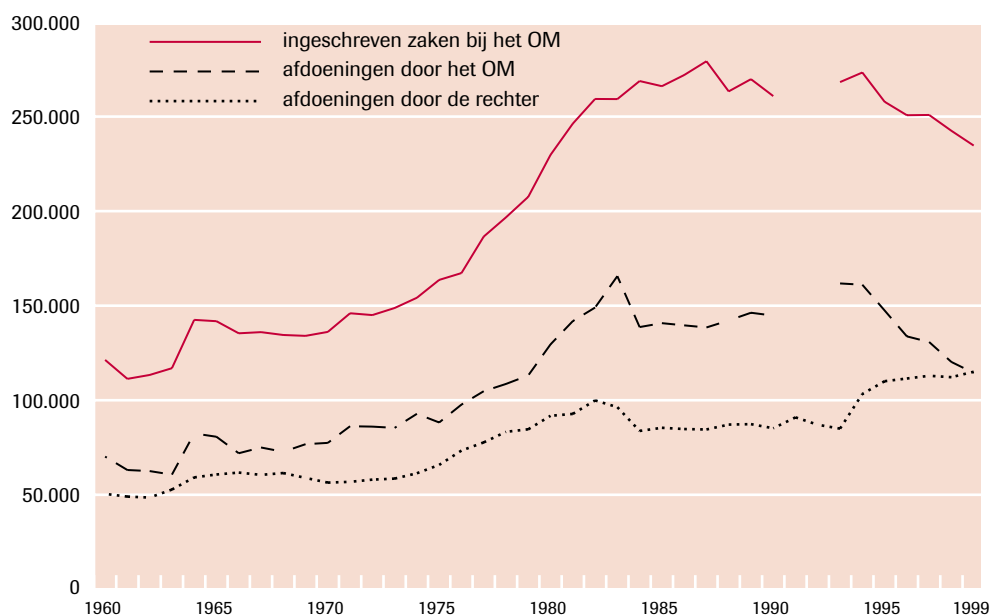
Ook na 1993 blijkt de berichtgeving onvolledig te zijn geweest en is sprake van een onderrapportage. Daarom heeft het CBS, in samenwerking met de berichtgevers, de basisgegevens voor 1994 en latere jaren gereviseerd. Deze revisie is in het najaar van 2000 afgerond. De herziene cijfers komen in de plaats van alle eerder gepubliceerde gegevens over ingeschreven en afgedane rechtbankstrafzaken vanaf 1994.

In dit hoofdstuk zijn vrijwel geen gegevens opgenomen over zaken met minderjarige verdachten. Uitvoerige informatie over de toepassing van het jeugdstrafrecht, met uitgebreide aandacht voor de leeftijdscategorie 12 tot en met 17 jaar staat in hoofdstuk 6.

In box 4.1 vindt een nadere uiteenzetting plaats over de bij het CBS en het parket-generaal in gebruik zijnde informatiesystemen over vervolging en berechting. Onder

97 In de loop van de beschreven periode (1960-1999) zijn in de basisgegevens over vervolging en berechting (bijvoorbeeld door wijziging in wetgeving, verandering van inzicht of het opstellen van standaardclassificaties) veranderingen opgetreden in de wijze van groepering en weergave van de statistische uitkomsten. De in dit hoofdstuk vermelde cijferreeksen zijn zoveel mogelijk vergelijkbaar gemaakt door het samenvoegen of splitsen van het beschikbare basismateriaal.

Figuur 4.1 Inschrijvingen en afdoeningen rechtbankstrafzaken in eerste aanleg, 1960-1999*

* 1960-1990 = gewone strafzaken, economische strafzaken, belastingstrafzaken, militaire strafzaken; 1993-1999 = Wetboek van Strafrecht, Wegenverkeerswet, Wet op de Economische delicten, Opiumwet, Wet Wapens en munitie, overige strafwetten en onbekend; OM-cijfers van 1991 en 1992 ontbreken.

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.1 (bijlage 4).

Bron: CBS

meer wordt aandacht geschonken aan de werkwijze van de onderscheidene instellingen en de verschillende wijzen van vergaring van statistische informatie.

4.1 Vervolg en berechting in kort bestek

In 1960 zijn zo'n 120.000 strafzaken ingeschreven bij de arrondissementsparketten van het OM (zie figuur 4.1). In hetzelfde jaar zijn door het OM 70.000 en door de rechter 50.000 zaken afgedaan. Overigens zijn dit niet precies diezelfde 120.000 zaken, omdat er ook zaken van voorgaande jaren worden afgedaan. Bedacht moet verder worden dat een of meer oorspronkelijk afzonderlijk ingeschreven zaken in het vervolg van het traject door het OM of daarna door de rechter gevoegd kunnen worden. Voor de beoordeling van de langetermijntrend is het ontbreken van de gegevens over de jaren 1991 en 1992 geen onoverkomelijk bezwaar.

Te zien is dat vanaf 1970 de inschrijvingen en afdoeningen stijgen. Deze stijging vindt versneld plaats vanaf eind jaren zeventig, maar eindigt begin jaren tachtig.

Box 4.1 Informatiesystemen over vervolging en berechting: CBS en parket-generaal

Het CBS ontleent zijn informatie over vervolging en berechting voor het grootste deel aan COMPAS. COMPAS is het elektronische administratiesysteem van de arrondissementsparketten.

Uit COMPAS ontvangt het CBS informatie over ingeschreven rechtbankstrafzaken, afdoeningen door het Openbaar Ministerie en afdoeningen door de rechter in eerste aanleg. Deze informatie wordt gecompliceerd door berichtgeving van de gerechtshoven en de Hoge Raad. Per inschrijving of beslissing wordt een melding gedaan naar het CBS. De berichtgeving vindt plaats per dossiernummer. Het CBS koppelt de afzonderlijke berichten van de verschillende instanties per dossiernummer tot informatie per strafzaak.

Het parket-generaal beschikt over het informatiesysteem OMDData. De informatie in OMDData omvat gegevens over inschrijvingen, afdoeningen door het Openbaar Ministerie en de rechter in eerste aanleg. Deze worden op dossierniveau onttrokken aan Rapsody, een systeem voor beleids- en beheersinformatie dat bij de arrondissementen in gebruik is. Rapsody ontleent zijn gegevens eveneens aan COMPAS. Het WODC heeft toegang tot dit systeem ten behoeve van onderzoek.

Tussen beide waarnemingen is een aantal verschillen op te merken, zoals:

- 1 Een bericht wordt in principe pas naar het CBS verzonden als de dossierinformatie niet meer wordt gewijzigd. Op deze manier ontstaat er een vertraging in de berichtgeving en daarmee ook een vertraging in de termijn waarop cijfers beschikbaar komen. Rapsody wordt per week gevuld vanuit COMPAS. OMDData kan Rapsody op

willekeurige momenten bevragen.

Hierbij worden geen eisen gesteld aan de status van de zaak. Het resultaat is dat de gegevens eerder beschikbaar zijn, maar nog wel onderhevig zijn aan mutaties.

- 2 Het CBS 'bevriest' zijn gegevens in jaarbestanden.

OMData kent een dynamiek, omdat de gegevens na een vorige bevraging gewijzigd kunnen zijn. Het gevolg is, dat er op een later tijdstip een ander antwoord kan komen op dezelfde vraag.

- 3 Het CBS deelt strafzaken naar delicttype in op basis van het delict met de zwaarste strafbedreiging.

In OMDData kan dit (nog) niet op die manier. Een eventuele indeling naar delicttype vindt daar meestal plaats op basis van het als eerste vermelde feit in een zaak.

Door deze verschillen in werkwijze kunnen ook verschillen ontstaan in de uitkomsten.

Keuzes moeten worden gemaakt en verschillen kunnen optreden, niet alleen in de werkwijze bij de vergaring van statistische informatie, maar ook bij de presentatie en de daarbij gekozen afbakening. De ratio achter de keuzes is afhankelijk van achterliggende doelstellingen en uitgangspunten. Dat moge uit het volgende blijken.

Het CBS registreert, overigens evenals het Openbaar Ministerie (OM) in zijn jaarverslagen, voegingen ad informandum en ter berechting als afdoeningen door het OM. De gedachte daarbij is dat deze zaken statistisch 'aan hun eind komen' door een beslissing van het OM. Ze zijn immers in het vervolg van het proces (bij de rechter) niet meer waarneembaar als afzonderlijke

Vervolg box 4.1

statistische eenheid. In 1999 ging het om circa 14.000 voegingen.

Wanneer echter het doel is om zicht te krijgen op de zaken of feiten die door de rechter worden behandeld, dan zijn deze voegingen daarbij ook van belang. Met andere woorden: ze spelen bij de rechter wel een rol. Dit in tegenstelling tot andere afdoeningwijzen als sepot of transactie. In die zin zijn het geen 'echte' afdoeningen door het OM. Bij de interpretatie van de cijfers is dus de achterliggende doelstelling van belang.

Er zijn ook verschillen tussen de in dit hoofdstuk gepresenteerde CBS-cijfers en de statistische rapportages in de jaarverslagen van het OM. Deze zijn onder andere het gevolg van een verschil in optiek tussen beide instellingen.

Zo rekent het OM dagvaardingen tot de 'productie' van het OM. Dat is vanuit de optiek van de organisatie begrijpelijk: een dagvaarding is immers een product dat het OM 'verlaat', al is er vervolgens nog wel werk voor het OM bij de rechtszitting en in het verlengde daarvan. In 1999 ging het om circa 124.000 dagvaardingen (OM-jaarverslag 1999, p. 21). Vanuit de statistisch optiek van het CBS is echter een dagvaarding minder belangrijk: de zaak komt daarmee statistisch niet tot een einde. Die zaak zal immers, later in de tijd, via een afdoening door de rechter in de statistiek opduiken.

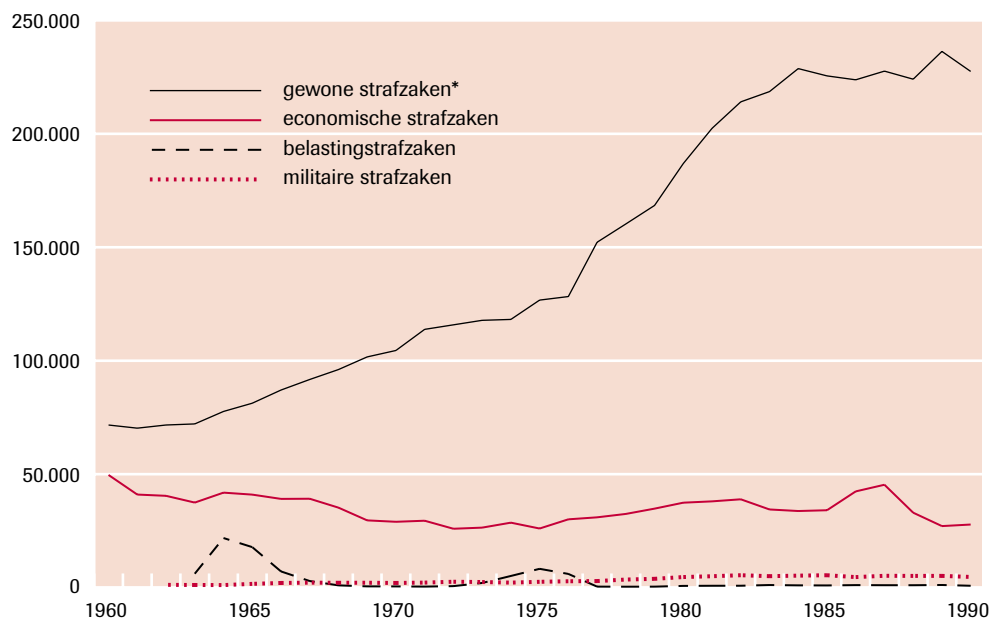
De gegevens in deze publicatie zijn steeds gebaseerd op CBS-informatie. Berichtgeving van gerechtshoven en Hoge Raad kon daarin nog niet worden verwerkt.

Rond 1994 zijn zowel inschrijvingen als afdoeningen (OM en rechter) weer op het niveau van begin jaren tachtig.

In de periode 1994-1999 is er zowel bij de inschrijvingen als bij de afdoeningen OM een dalende tendens te zien. Uit hoofdstuk 3 blijkt dat ook de totale geregistreerde criminaliteit in die periode aanvankelijk vermindert, maar vanaf 1996 weer stijgt. In 1999 worden 235.000 strafzaken ingeschreven bij het OM (in 1995 zijn het er 258.000). Het OM doet in 1999 115.000 zaken af (in 1995 nog 147.000). De rechter doet in de periode 1995-1999 jaarlijks tussen de 110.000 en 115.000 zaken af.

4.2 Ingeschreven zaken bij het Openbaar Ministerie

In de fase van de opsporing besluiten de opsporingsautoriteiten tot het al dan niet doorzenden naar het OM van het opgemaakte proces-verbaal inzake een ter kennis gekomen strafbaar feit (overtreding of misdrijf). Van alle misdrijven die bij de opsporingsinstanties (zoals politie) zijn geregistreerd – jaarlijks zo'n 1,2 miljoen – komt slechts een deel voor verdere behandeling als strafzaak terecht bij de parketten van het OM.

Figuur 4.2 Ingeschreven rechtbankstrafzaken bij het Openbaar Ministerie, 1960-1990

* Commune delicten, misdrijven.

Voor enkele corresponderende cijfers, zie tabel 4.2 (bijlage 4).

Bron: CBS

Een deel van de minder ernstige strafbare feiten wordt door de politie afgehandeld. Bij misdrijven kan dat gebeuren via een Halt-afdoening als het om strafrechtelijk minderjarigen gaat (zie paragraaf 6.2.1), of via een transactie als het om strafrechtelijk meerderjarigen gaat. Deze laatste mogelijkheid is in 1993 ingevoerd en kwam in 1999 voor bij circa 7.500 lichtere gevallen van winkeldiefstal en rijden onder invloed.

Daartegenover staat dat het OM niet alleen van de politie processen-verbaal inzake strafbare feiten krijgt, maar ook van bijzondere opsporingsdiensten, zoals de Economische Controledienst (ECD) en de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD). Deze zaken kwamen niet in hoofdstuk 3 aan de orde, maar leiden wél tot een strafzaak en komen daarom in dit hoofdstuk wel in de cijfers voor.

Een strafzaak is in dit kader gedefinieerd als 'een aan het Openbaar Ministerie ter (verdere) afhandeling voorgelegd proces-verbaal tegen één verdachte wegens een of meer strafbare feiten' (zie bijlage 3). Eén verdachte (persoon) kan dus meer dan één strafbaar feit hebben gepleegd, terwijl anderzijds bij één strafbaar feit meer verdachten kunnen zijn betrokken. Het OM (met voeging ad informandum of

voeging ter berechting) en de rechter (met voeging ter zitting) kunnen, onder andere om redenen van efficiëntie, afzonderlijk ingeschreven zaken die in voldoende mate met elkaar samenhangen, behandelen of afdoen als één zaak.

Bij de strafzaken waarbij de verdachte meer dan één misdrijf heeft gepleegd, is de strafzaak primair geclassificeerd bij het misdrijf waarop in de wet de hoogste strafdreiging staat. De indeling van misdrijven in dit hoofdstuk is gebaseerd op de CBS-standaardclassificatie misdrijven (zie bijlage 5).

Uit de vroegere Justitiële Statistiek blijkt dat in het jaar 1960 bij de rechtbanken bijna 72.000 'gewone' strafzaken en een kleine 50.000 economische strafzaken worden ingeschreven, in totaal 121.000 (figuur 4.2). In 1965 is het aantal zaken opgelopen tot 142.000, inclusief 18.000 belastingstrafzaken (vóór 1963 zijn geen afzonderlijke cijfers van de belastingstrafzaken beschikbaar⁹⁸). Tussen 1970 en 1984 loopt het aantal ingeschreven gewone strafzaken verder op, tot 229.000, en blijft dan tot 1990 tamelijk constant. Het aantal economische strafzaken komt via 37.000 in 1980 uiteindelijk uit op bijna 28.000 in 1990.

In het begin van de jaren negentig is de standaardclassificatie misdrijven in de statistische overzichten geïntroduceerd, zodat de ingeschreven zaken konden worden uitgesplitst naar wet (figuur 4.3).

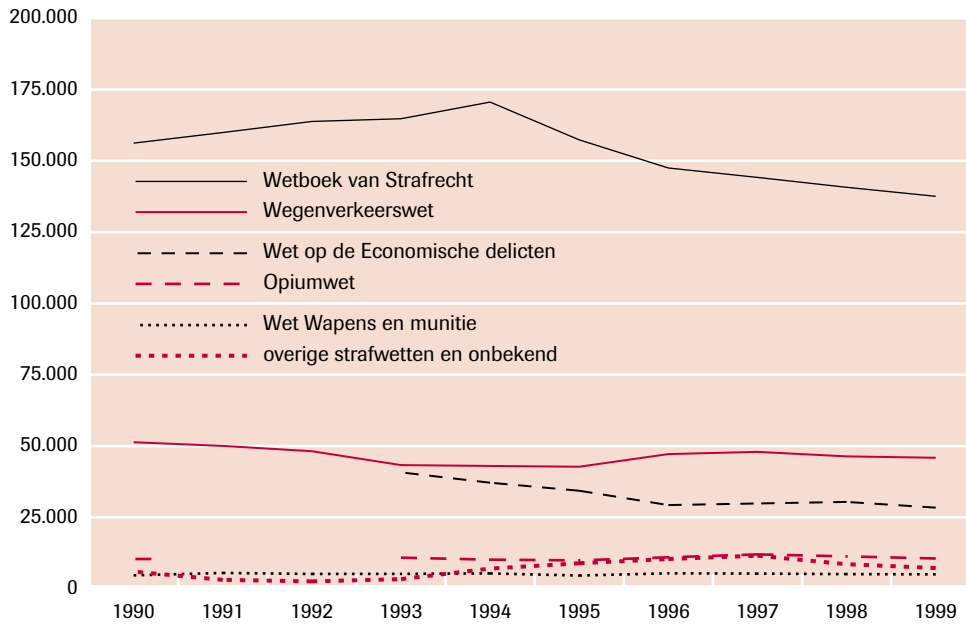
Uit tabel 4.3 (bijlage 4) blijkt dat in de periode 1995-1999 het aantal ingeschreven rechtbankstrafzaken van 258.000 in 1995 geleidelijk is gedaald tot rond de 235.000 in 1999 (-9%). Deze daling komt vooral voor bij de vermogensmisdrijven. Gestegen zijn de geweldsmisdrijven (+13%).

De meeste zaken in de fase van de vervolging gaan over strafbare feiten uit het Wetboek van Strafrecht: 138.000 in 1999, dit is globaal bijna zes van elke tien zaken. Van de overige zaken dragen vooral bij misdrijven uit de Wegenverkeerswet (46.000 in 1999), zoals rijden onder invloed en doorrijden na ongeval, en strafbare feiten uit de Wet op de Economische delicten (28.000). De laatste categorie is de afgelopen jaren in omvang teruggelopen (-20%). Verder zijn er de misdrijven uit de Opiumwet (11.000), de Wet Wapens en munitie (5.000) en de overige strafwetten (7.000).

Vermogensmisdrijven vormen het grootste deel van de misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht: in absolute aantallen, maar ook relatief, zijn echter de ingeschreven vermogensmisdrijven sinds 1995 teruggelopen (zie figuur 4.4). Worden er in 1995

98 De omvang van het aantal belastingstrafzaken is in de loop van de beschreven periode aan nogal grote schommelingen onderhevig geweest (maximaal ingeschreven 22.000 zaken in 1964, minimaal ingeschreven 400 zaken in 1978). Dit houdt, kort gezegd, verband met verschillen in rubricering van en competentie rond bepaalde parkeer(meter)overtradingen: wel of niet een belastingzaak; behandeling door de rechtbank of door het kantongerecht.

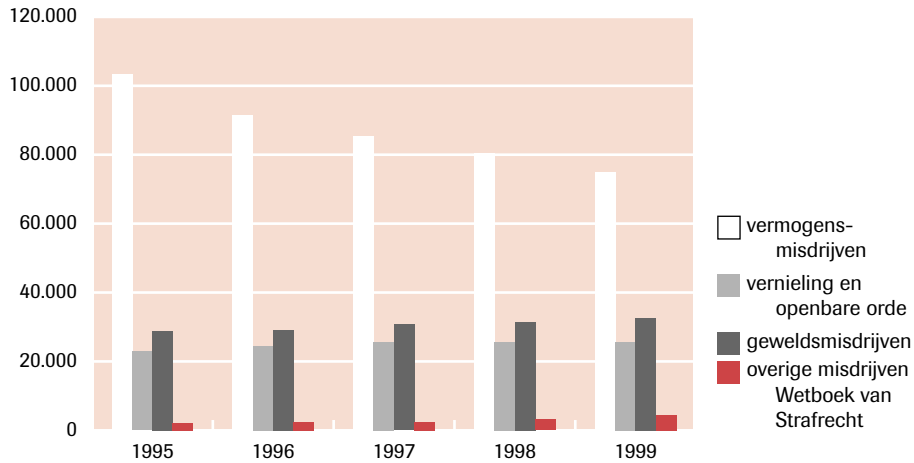
Figuur 4.3 Ingeschreven rechtbankstrafzaken bij het Openbaar Ministerie, 1990-1999

Voor enkele corresponderende cijfers, zie tabel 4.2 (bijlage 4).

Bron: CBS

Figuur 4.4 Ingeschreven rechtbankstrafzaken bij het Openbaar Ministerie, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.3 (bijlage 4).

Bron: CBS

nog iets meer dan 103.000 geteld (66% van het totaal van misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht), in 1999 zijn het er 75.000, 54% van het totale aantal. Eenvoudige en gekwalificeerde diefstal maken bij de vermogensmisdrijven het leeuwendeel uit. Juist deze misdrijven zijn in aantal teruggelopen. Toegenomen in de periode 1995-1999 is het aandeel van de geweldsmisdrijven binnen de zaken uit het Wetboek van Strafrecht: van 18% naar 24%. In absolute aantallen zijn vooral de delictsoorten bedreiging en mishandeling in de afgelopen periode gestegen.

4.3 Afdoeningen door het Openbaar Ministerie

De arrondissementsparketten van het OM behandelen de ingeschreven rechtbankstrafzaken. De officier van justitie beslist mede aan de hand van door het beleid aangegeven criteria of hij in een bepaalde zaak al dan niet overgaat tot vervolging. De afdoening van strafzaken in eerste aanleg door het OM in het jaar 1960, komt uit op een totaal van 70.000 zaken.⁹⁹ In de daaropvolgende jaren stijgt het totale aantal afdoeningen OM geleidelijk naar 87.000 in 1975. Daarna gaat de groei sneller: via 130.000 in 1980 naar een top van 166.000 in 1983. Vanaf dat jaar zet een afvlakking in. Tot 1990 is er nog een geringe groei naar rond de 145.000 OM-afdoeningen.¹⁰⁰ In 1999 is het totale aantal afdoeningen door het OM met iets minder dan 115.000 zaken weer beland op het niveau van rond 1980 (zie figuur 4.1).

Misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht

Het Wetboek van Strafrecht krijgt in deze publicatie extra aandacht. Figuur 4.5 geeft een uitsplitsing van de afdoeningen van rechtbankstrafzaken door het OM, ingedeeld naar het ten laste gelegde type misdrijf. In 1995 ging het bij 68% van alle OM-afdoeningen van delicten uit het Wetboek van Strafrecht om een van de vermogensmisdrijven; in 1999 is dat nog 53%. Vooral de diefstalmisdrijven zijn sterk teruggelopen. Door deze sterke afname van de vermogensmisdrijven is het aandeel van de geweldsmisdrijven gestegen van 15% in 1995 naar 20% in 1999, ondanks een afname in absolute aantallen.

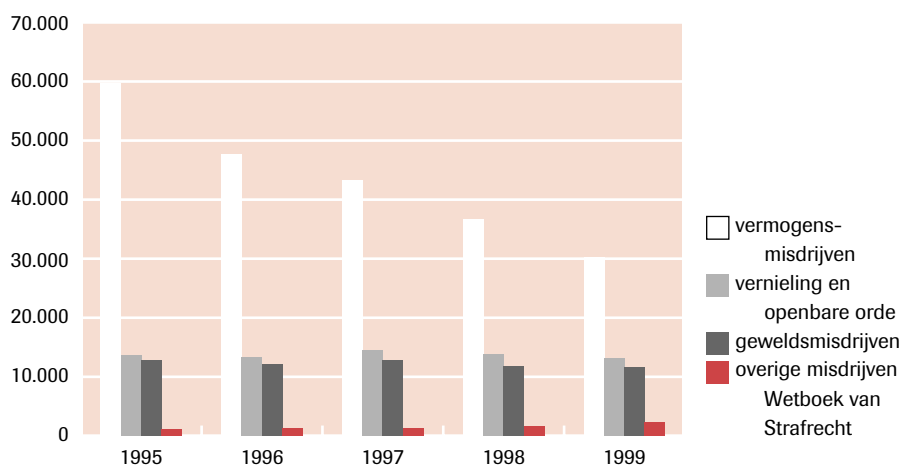
Verdachten in door OM afgedane strafzaken

Figuur 4.6 laat zien dat in de periode 1995-1999 rond drie kwart van alle verdachten meerderjarigen zijn. Hun aandeel loopt terug. In 1999 is het nog 71%. Het aandeel van de minderjarigen daarentegen is stijgend. Is het in 1995 bijna 11%, in 1999 gaat het al in de richting van de 15% van alle OM-afdoeningen.

99 De cijfers van 1960 zijn inclusief economische strafzaken maar exclusief belastingstrafzaken.

100 Gegevens over OM-afdoeningen voor de jaren 1991 en 1992 ontbreken.

Figuur 4.5 Afdoeningen door het Openbaar Ministerie van rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.4 (bijlage 4).

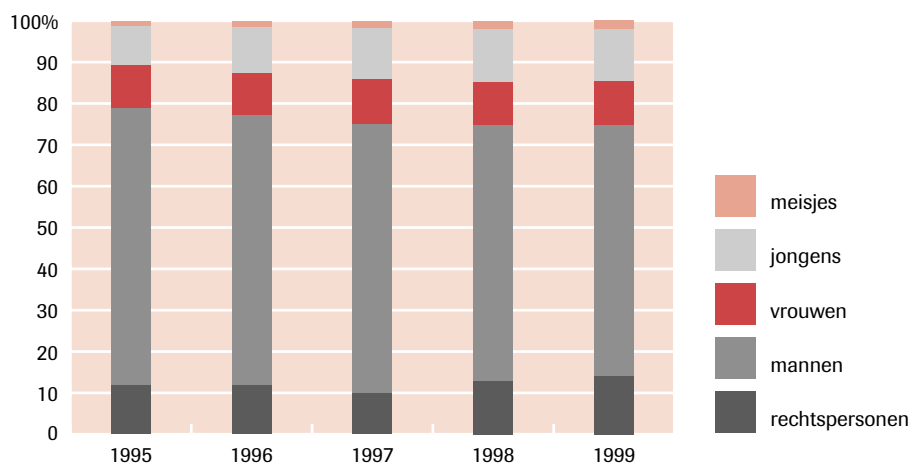
Bron: CBS

Een op de tien verdachten is een meerderjarige vrouw. De minderjarige verdachten zijn in meerderheid jongens: van het totale aantal verdachten maken zij 12% uit; meisjes 2%, maar hun aantal neemt toe. Ongeveer 14% van de verdachten is een rechtspersoon. Ook deze categorie verdachten neemt toe.

Bezien naar leeftijd en geslacht van de verdachten en type misdrijf blijkt dat de delictcategorie geweldsdelicten onder (minderjarige) jongens en meisjes tussen 1995 en 1999 duidelijk is gestegen: van alle verdachten van geweldsdelicten was in 1996 16% minderjarig; in 1999 is het al 22%. Ook bij de verdachten van vermogensdelicten, hoewel in aantal afnemend, gaat het steeds meer om minderjarigen: in 1995 nog 15% van de OM-afdoeningen inzake vermogensdelicten, in 1999 25%.

Zowel bij de vrouwen als de meisjes en de jongens is bij de in 1999 door het OM afgedane zaken het aandeel van de vermogensmisdrijven (merendeels diefstal-delicten) ongeveer de helft. Bij de (volwassen) mannen is het aandeel in dit type misdrijven ongeveer een kwart. De laatsten zijn vaak betrokken bij misdrijven uit de Wegenverkeerswet, zoals rijden onder invloed. Verdachte rechtspersonen wordt in bijna negen van de tien zaken waarbij ze zijn betrokken, een economisch misdrijf ten laste gelegd. Een groot deel van de misdrijven kan uiteraard per definitie niet door een rechtspersoon worden gepleegd.

Figuur 4.6 Afdoeningen door het Openbaar Ministerie van rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, naar type verdachte, 1995-1999

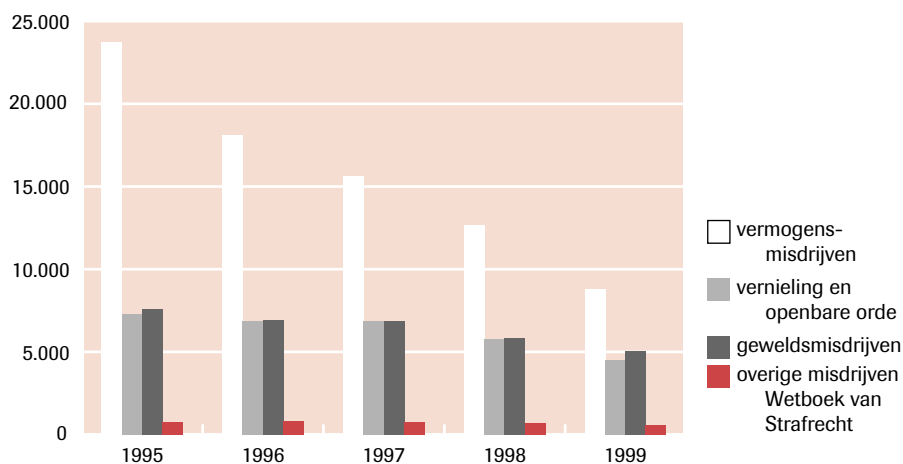
Bron: CBS

De afdoening van een strafzaak door het OM, zonder tussenkomst van de rechter, gebeurt op diverse wijzen. De belangrijkste daarvan zijn de sepot en (het aanbieden van) transacties. Daarnaast worden in de statistische overzichten tot de afdoeningen door het OM de voeging ad informandum en de voeging ter zitting gerekend (zie ook hoofdstuk 2). Ook de overdracht van het ene naar het andere parket is een afdoening door het OM. Na een voeging of een overdracht zal een strafzaak in de meeste gevallen uiteindelijk aan de rechter worden voorgelegd.

4.3.1 Sepots

Met het totale aantal afdoeningen door het OM steeg het absolute aantal sepot: van 20.000 in 1960 tot ruim 70.000 in 1990. Relatief gezien was er een daling. Werd in 1960 bijna twee derde van de zaken afgedaan met een sepot, in 1990 was dit nog minder dan de helft. Van de 115.000 rechtbankstrafzaken die het OM in 1999 afdoet, gebeurt dat zelfs nog maar in minder dan een kwart van de gevallen in de vorm van een sepot (26.000 zaken of 23%). In de afgelopen vijf jaren is het aandeel van de sepot vrij snel teruggelopen: in 1995 ging het nog om 36% (zie ook tabel 4.5, bijlage 4). Wanneer de officier van justitie een zaak seponeert, zijn het in de meerderheid van de gevallen technische sepot (in 1999 15.000, in 1995 nog bijna 30.000).

Figuur 4.7 Sepots door het Openbaar Ministerie in rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Bron: CBS

Bij de andere wijzen van sepot (11.000 keer in 1999) gaat het om een van de tientallen onderscheiden vormen van het beleidssepot¹⁰¹; bijvoorbeeld kan 'het algemeen belang' een vervolging in de weg staan. Deze wijzen van afdoening OM kunnen voorwaardelijk of onvoorwaardelijk plaatsvinden.

Tot de beleidssepots worden ook de 'kale' sepots gerekend: sepots zonder voorwaarden en zonder kennisgeving aan de verdachte. De sepots staan voor bijna drie kwart in verband met de (aanvankelijke) verdenking van misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht. Sepots voor verkeersmisdrijven en voor economische misdrijven maken beide zo'n 10% van het totale aantal sepots uit.

De sepots voor zaken uit het Wetboek van Strafrecht lopen zowel voor het totaal als voor alle categorieën afzonderlijk in aantal terug (figuur 4.7). In de periode 1995-1999 is vooral het aantal sepots voor vermogensmisdrijven sterk verminderd, van 24.000 naar 9.000. Ook de sepots voor de categorie geweldsmisdrijven en de categorie vernieling en openbare orde daalden flink in omvang.

¹⁰¹ In het midden van de jaren tachtig heeft de regering bepaald dat 'zal moeten worden gestreefd naar halvering van het percentage onvoorwaardelijke beleidssepots (...) in de periode tot 1990'. In 1988 heeft het CBS onderzocht of het gestelde doel werd gehaald (CBS, 1988). Geconcludeerd werd toen dat dit het geval was. Overigens werd opgemerkt dat al in het begin van de jaren tachtig het aantal beleidssepots 'over zijn top heen was op het moment dat het kabinet zijn doelstelling publiceerde'.

Figuur 4.8 Transacties door het Openbaar Ministerie in rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Bron: CBS

4.3.2 Transacties

Een andere belangrijke wijze van afdoening die het OM ten dienste staat, is de transactie (artikel 74 Sr). In de meeste gevallen stelt het OM hierbij als voorwaarde het betalen van een bepaalde geldsom (een 'boete'). Bij de invoering van de Wet Vermogenssancties in 1983 werd deze transactiemogelijkheid voor misdrijven in het strafrecht geïntroduceerd. Het aantal en het type van strafbare feiten waarvoor het OM een transactievoorstel kan doen, is in de loop van de jaren steeds verder uitgebreid.

Tegenover de absolute en de relatieve afname van het aantal septs in de periode 1995-1999, staat de relatieve toename van het aantal transacties. Het absolute aantal transacties bij rechtbankstrafzaken is in de periode 1995-1998 jaarlijks steeds iets minder dan 60.000, maar is in 1999 opgelopen tot bijna 67.000 (tabel 4.5, bijlage 4). Bij een dalend totaal aantal OM-afdoeningen (van 147.000 naar 115.000) neemt het aandeel transacties relatief toe van 39% in 1995 tot 58% in 1999. De transactie gaat als afdoeningmiddel ver aan kop.

De verdeling over de categorieën delicten is bij de transacties anders dan bij de septs. Zo is het aandeel van de transacties voor een misdrijf uit het Wetboek van Strafrecht vrij stabiel en ligt dit rond de 35%. Het verkeersmisdrijf 'rijden onder invloed' is na een lichte stijging weer gedaald. Omgekeerd zijn de transacties voor economische misdrijven na een daling rond 1997 weer gestegen. Van alle transacties in zaken uit het Wetboek van Strafrecht hebben de meeste betrekking op een vermogensmisdrijf (zie figuur 4.8). Het aandeel van de transacties voor

misdrijven uit de categorieën geweld en vernieling en openbare orde ligt lager maar is aan het toenemen.

4.3.3 *Overige wijzen van afdoening*

Behalve de afdoening door middel van een sepot of een transactie, heeft de officier van justitie andere manieren om een strafzaak zelf af te doen, dus voordat de rechter er aan te pas komt. De officier van justitie beoordeelt, al naar gelang de aard en de omstandigheden van de aan hem voorgelegde zaken, of het *samenvoegen* van afzonderlijke strafzaken zinvol is, bijvoorbeeld om redenen van efficiëntie. Deze zaken gaan dan alsnog *gevoegd* naar de rechter. Ongeveer een kwart (in 1995) tot een zesde (in 1999) van alle OM-afdoeningen bestaat uit een voeging ad informandum, voeging ter berechting of een overdracht naar een ander parket. Ook in absolute aantallen bezien zijn deze wijzen van afdoening OM sterk verminderd (zie tabel 4.5, bijlage 4).

Ruim de helft van de zaken wordt door het OM via een dagvaarding voor de rechter gebracht. Deze worden door het CBS *niet* tot de afdoeningen van het OM gerekend (zie box 4.1) en komen in de volgende paragraaf (afdoeningen door de rechter) tot uitdrukking.

4.4 **Afdoeningen door de rechter**

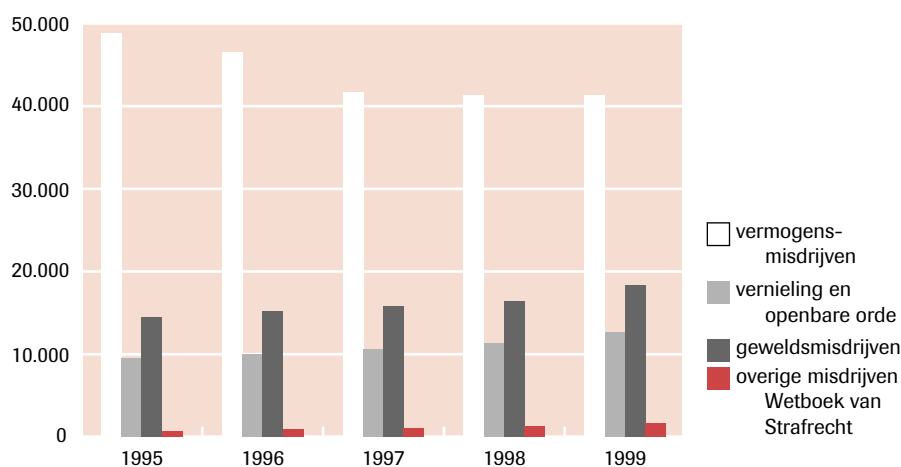
De strafzaken die bij de parketten staan ingeschreven, worden globaal gesproken in de helft van de gevallen afgedaan door het OM. Dit gebeurt, zoals hiervoor is gebleken, in de regel via een sepot of een transactie. De andere helft van de ingeschreven zaken legt het OM ter berechting voor aan de rechter. De officier van justitie gaat in dat geval over tot het dagvaarden van de verdachte. De rechter in eerste aanleg gaat zich dan over de zaak uitspreken.

4.4.1 *Afdoeningen van rechtbankstrafzaken*

De ontwikkeling in de afdoeningen van zaken door de strafkamers van de arrondissementsrechtbanken laat zien dat er tussen 1960 en heden meer dan een verdubbeling in het aantal zaken is geweest. De rechter doet in 1960 50.000 strafzaken af, in 1999 ruim 115.000 (zie figuur 4.1).

Een opvallende ontwikkeling is te zien bij de misdrijven uit de Wegenverkeerswet. In de loop van de jaren zeventig begint het aantal verkeerszaken sterk te stijgen. Deze stijging houdt aan tot na 1980. De stijging wordt vooral veroorzaakt door het misdrijf rijden onder invloed. De verklaring van deze ontwikkeling lijkt dan ook te liggen in de toenmalige nieuwe, strengere wetgeving op het gebied van drankgebruik bij het deelnemen aan het verkeer en de handhaving daarvan sinds 1974.

Figuur 4.9 Afdoeningen door de rechter van rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.6 (bijlage 4).

Bron: CBS

In hoofdstuk 3 (paragraaf 3.2.4) is reeds aandacht geschonken aan de opsporingskant van dit delict, artikel 26 uit de toenmalige Wegenverkeerswet.

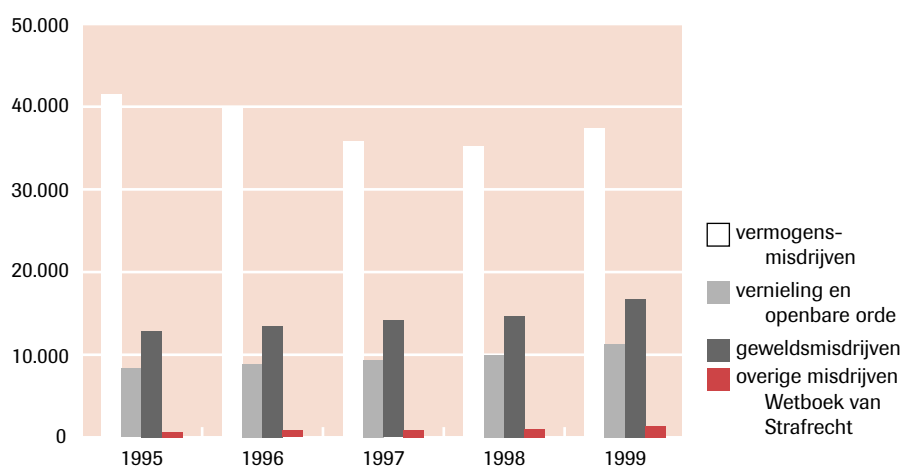
In de periode 1995-1999 staat jaarlijks bijna twee derde van alle strafzaken bij de rechter in verband met een misdrijf uit het Wetboek van Strafrecht (zie tabel 4.6, bijlage 4). In dezelfde periode behoort een vijfde van de strafzaken bij de rechter tot de misdrijven uit de Wegenverkeerswet. Het aandeel van de misdrijven tegen de Opiumwet, in absoluut aantal gering, laat een stijgende tendens zien.

Binnen de categorie Wetboek van Strafrecht zijn in de periode 1995-1999 ook bij de strafzaken die aan de rechter worden voorgelegd, de vermogensmisdrijven in de meerderheid, hoewel het aandeel aan het dalen is: van 67% naar 56% (zie figuur 4.9). Geweldsmisdrijven, in aantal geringer, hebben in de rechterlijke afdoeningen van misdrijven uit het Wetboek van Strafrecht in dezelfde periode een groeiend aandeel: van 20% naar 25%.

4.4.2 Eindbeslissing van de rechter

Bij de rechtbankstrafzaken, zo blijkt uit de cijfers, verklaart de rechter een verdachte in de meeste gevallen schuldig. Van de 115.000 strafzaken die de rechtbanken in eerste aanleg in 1999 hebben afgedaan, eindigen er bijna 106.000 met een schuldigverklaring (zie tabel 4.7, bijlage 4). De verdeling naar zaken binnen het Wetboek van Strafrecht is weergegeven in figuur 4.10.

Figuur 4.10 Schuldigverklaringen door de rechter in rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, 1995-1999

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.7 (bijlage 4).

Bron: CBS

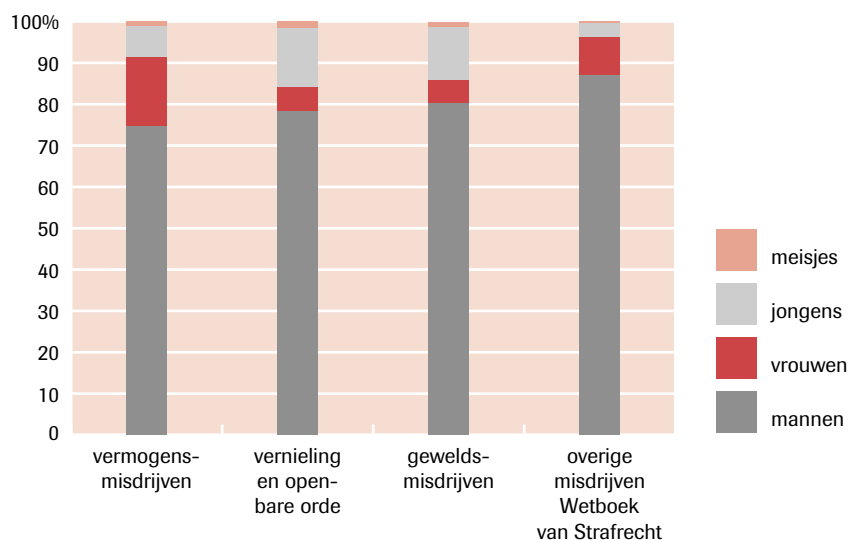
De periode 1995-1998 laat bij zaken uit het Wetboek van Strafrecht, in volume de grootste categorie, aanvankelijk een lichte teruggang zien van het aantal schuldigverklaringen, van 63.000 in 1995 (65%) naar 60.000 in 1998 (60%), terwijl er in 1999 een toeneming is naar 67.000, 63% van het totaal aantal schuldigverklaringen. Elk van de drie grote delictcategorieën (geweld, vermogen, vernieling/openbare orde) stijgt met ongeveer 2.000 (1999 t.o.v. 1998) schuldigverklaringen.

Voor misdrijven uit de Wegenverkeerswet is, vergeleken met 1995 (20.000 ofwel 20% van het totale aantal schuldigverklaringen), in 1999 in meer zaken een schuldigverklaring uitgesproken (23.000, ofwel 22%). In 1997 waren het er absoluut (24.000) en relatief (24%) nog iets meer. Dalend is het aantal schuldigverklaringen voor zaken in verband met de Wet op de Economische delicten. Stijgend daarentegen weer zijn de schuldigverklaringen voor misdrijven uit de Opiumwet.

Voor alle hoofdcategorieën zijn de mannen als verdachte veruit in de meerderheid, het meest prominent bij de Wegenverkeerswet en de Wet Wapens en munitie. De rechtspersonen zijn weer 'goed' vertegenwoordigd bij de Wet op de Economische delicten.

Ook binnen de hoofdcategorie Wetboek van Strafrecht vormen in 1999 de (volwassen) mannen steeds de grootste groep (figuur 4.11). Bij de geweldsmisdrijven en bij vernieling en misdrijven tegen de openbare orde is het aandeel jongens binnen de groep verdachten groot. Vrouwen zijn vooral te vinden bij de vermogensmisdrijven.

Figuur 4.11 Schuldigverklaringen door de rechter in rechtbankstrafzaken, Wetboek van Strafrecht, naar type verdachte, 1998

Bron: CBS

In nog geen 5.000 zaken komt de rechter in 1999 tot een vrijspraak of een ontslag van alle rechtsvervolging (zie tabel 4.8, bijlage 4). Zo'n 4% van de zaken die het OM voorlegt aan de rechter, eindigt in eerste aanleg dus met een niet-schuldigverklaring. Dit percentage verandert de laatste jaren vrijwel niet. Per misdrijftype lopen overigens de percentages vrijspraken uiteen.

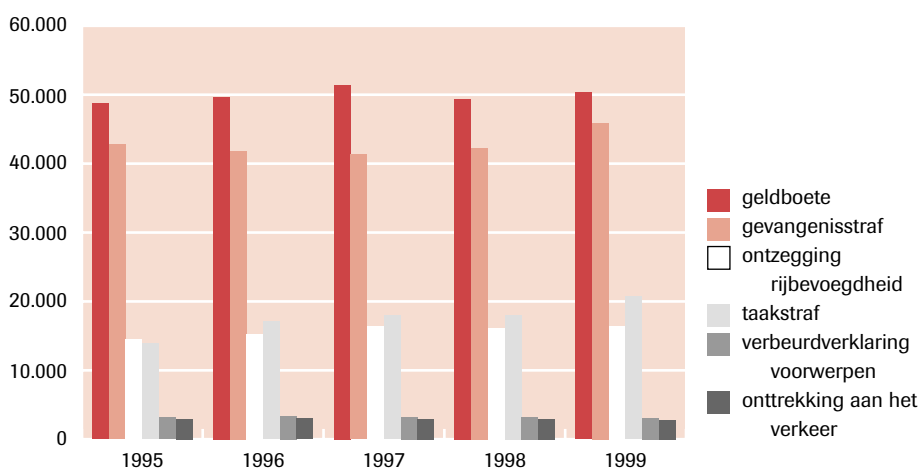
Enige achtergronden van vrijspraken zijn te vinden in een onderzoek over het mislukken van de vervolging van strafzaken (CBS 1994). Bij circa 10% van de vrijspraken gaat het om processuele fouten (de 'vormfouten'), zoals fouten in de tenlastelegging. Verder kan sprake zijn van bewust bij de vervolging genomen risico's, met voor het OM negatieve afloop. Ook ligt soms seponeren meer voor de hand, maar besluit het OM uit het oogpunt van de ernst van het feit en de daaraan verbonden maatschappelijke onrust toch tot vervolging. Soms ook is, vooral bij bepaalde misdrijven tegen het leven, sprake van bewijsproblemen. Ten slotte is volgens het onderzoek ook de rol van de advocatuur als professionele tegenspeler van het OM van belang.

Tegen de uitspraak van de arrondissementsrechter kunnen de betrokken partijen (OM en advocaat verdachte) bij het gerechtshof in hoger beroep gaan. Na een uitspraak van het gerechtshof is beroep in cassatie bij de Hoge Raad mogelijk. In beroepszaken kan de uitspraak van de lagere rechter worden herzien en kan de zaak dus bijvoorbeeld alsnog in vrijspraak eindigen.

Staat 4.1 Opgelegde straffen in rechtbankstrafzaken in eerste aanleg, 1995-1999

	1995	1996	1997	1998	1999	(in %)
	(abs.)					
gevangenisstraf zonder geldboete	33.961	33.584	33.330	34.472	37.790	36
onvoorwaardelijk	19.846	19.024	18.456	18.718	20.847	55
gedeeltelijk onvoorwaardelijk	4.803	4.886	5.074	5.500	5.650	15
voorwaardelijk	9.312	9.674	9.800	10.254	11.293	30
geldboete zonder gevangenisstraf	39.953	41.406	43.389	41.577	42.225	40
onvoorwaardelijk	33.169	33.841	36.410	34.482	34.842	83
gevangenisstraf met geldboete	8.794	8.272	7.997	7.821	8.103	8

Bron: CBS

Figuur 4.12 Opgelegde sancties door de rechter in rechtbankstrafzaken, 1995-1999

Voor enkele corresponderende cijfers, zie tabel 4.10 (bijlage 4).

Bron: CBS

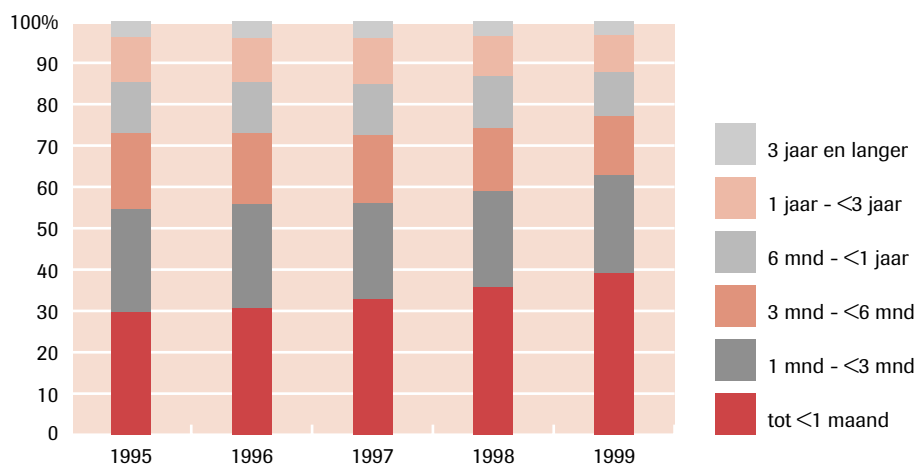
4.4.3 Opgelegde sancties naar type

Wanneer de rechter de verdachte schuldig verklaart, zal hij in de meeste gevallen een sanctie opleggen. In veel gevallen legt de rechter een combinatie van straffen op (staat 4.1 en tabel 4.9, bijlage 4).

De verschillende typen van sancties hebben door de tijd heen niet steeds hetzelfde belang gehad. Taakstraffen bijvoorbeeld spelen pas vanaf 1985 een rol van betekenis. Voor de specifieke sancties voor jongeren wordt verwezen naar hoofdstuk 6.

In de periode 1960-1995 is het totale aantal opgelegde sancties gestaag gegroeid van 47.000 in 1960 tot 135.000 in 1995 (zie tabel 4.10, bijlage 4). Het verloop van de

Figuur 4.13 Duur van de opgelegde gevangenisstraffen door de rechter in rechtbankstrafzaken, 1995-1999

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.11 (bijlage 4).

Bron: CBS

diverse opgelegde sancties is hier en daar nogal grillig. De geldboete is de meest opgelegde hoofdstraf, met een vrij snelle stijging tot 1980 en daarna een stabilisering rond de 50.000. De invloed van de nieuwe alcoholwetgeving binnen de Wegenverkeerswet lijkt ook bij de opgelegde sancties zichtbaar: in het midden van de jaren zeventig steeg het aantal opgelegde ontzeggingen van de rijbevoegdheid zeer snel; daarna zakte het weer af.

De periode 1995-1999 laat voor de meeste opgelegde sancties (in eerste aanleg) een geleidelijk stijgende trend zien (figuur 4.12). De stijging bij de taakstraffen is wat sterker. De gevangenisstraffen bewegen zich de laatste jaren rond de 45.000.

De ontwikkeling van de duur van het onvoorwaardelijke deel van opgelegde gevangenisstraffen in de periode 1995-1999 is weergegeven in figuur 4.13. Zichtbaar is dat het aandeel van de straffen van minder dan een maand – dat in de jaren tachtig was gedaald – tussen 1995 en 1999 weer zowel absoluut als relatief een stijgende lijn vertoont. Een gevangenisstraf met een duur van een tot drie maanden vormt in de afgelopen vijf jaren ongeveer een kwart van alle vrijheidsbenemende sancties. De langere straffen (vanaf een jaar) hebben sinds de jaren tachtig een steeds groter aandeel van het totale aantal opgelegde straffen uitgemaakt. In de laatste jaren is dit gestabiliseerd. In 1999 is bijna 3,5% van alle opgelegde gevangenisstraffen langer dan drie jaar. In 1960 was dat 0,5%. Veranderingen in de verdeling van de langetermijngegevens over de opgelegde onvoorwaardelijke boetes worden uiteraard beïnvloed door inflatie-effecten, door aanpassingen van maximale boetebedreigingen in de wet en door de mate van

strafoplegging door de rechter. Ter illustratie (zie tabel 4.12, bijlage 4): in 1960 betrof nog 58% van de 23.000 opgelegde boetes een bedrag van minder dan f 50, in 1999 ging het om niet meer dan 0,1% (van de 47.000 boetes).

In 1999 liggen vier van elke tien opgelegde boetes tussen de f 1.000 en f 5.000, drie van elke tien boetes bedragen tussen de f 500 en f 1.000, en twee van elke tien boetes vallen in de categorie f 100 tot f 500. Boetes onder de f 100 en boven de f 5.000 zijn een zeldzaamheid (1 à 2%).

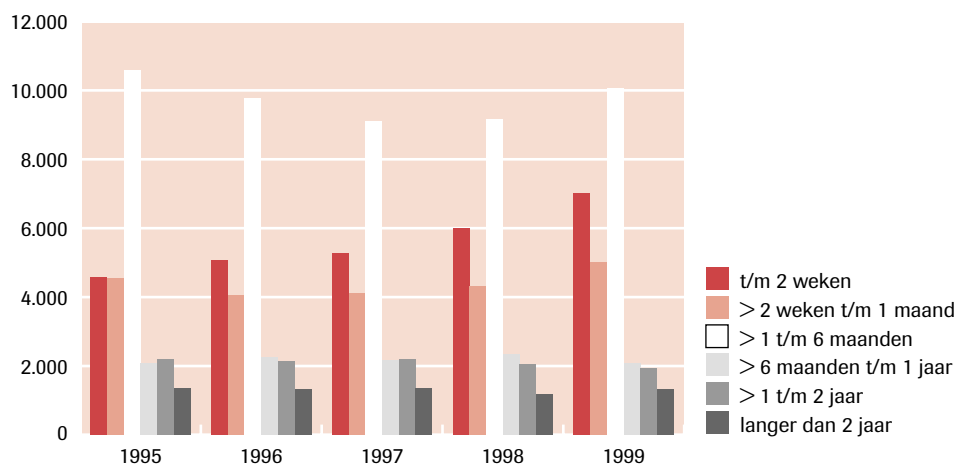
Over de leeftijdsverdeling van de veroordeelde personen is uit de basisgegevens af te leiden dat er in de loop van de periode 1995-1999 verschuivingen zijn: de leeftijdsgroep tot en met 29 jaar daalt licht, terwijl de leeftijdsgroep vanaf 30 jaar wat toeneemt.

4.4.4 *Gevangenisstraffen in duur en volume*

In een studie van het WODC (Grapendaal e.a., 1997) wordt onder meer geconcludeerd dat de toename van het aantal te executeren detentiejaren in de periode 1985-1995 (van een kleine 6.000 naar bijna 11.000 detentiejaren) voor een belangrijk deel is te verklaren uit een toename van de gemiddelde strafduur voor met name geweldsdelicten en delicten betreffende de openbare orde. Voorts is de toename van het aantal (volume) opgelegde onvoorwaardelijke gevangenisstraffen sinds 1990 een oorzaak van de toenemende druk op het gevangeniswezen.

Uit meer recente straftoemettingsgegevens vanaf het jaar 1995 blijkt dat het aantal opgelegde detentiejaren¹⁰² (eerste aanleg) sinds 1995 redelijk constant rond 10.000 ligt (tabel 4.15, bijlage 4; zie ook Van der Heide e.a., 2001a en 2001b). Tussen 1995 en 1999 is evenwel een stijging zichtbaar van het aantal onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen met 8%. Met name de groei die zich in 1998 en 1999 heeft voorgedaan bij delicten betreffende de openbare orde, geweldsdelicten en vermogensdelicten draagt hieraan bij (tabel 4.13, bijlage 4). Deze stijging van het aantal straffen gaat echter gepaard met een daling van de gemiddelde duur met 12%, met name bij de vermogensdelicten (tabel 4.14, bijlage 4). Nadere differentiatie van vrijheidsstraffen naar duurcategorieën wijst uit dat de daling van de gemiddelde strafduur het gevolg is van een forse toename van hele korte vrijheidsstraffen (tabel 4.16, bijlage 4). Vooral de categorie tot en met 2 weken is sterk gestegen: van bijna 4.600 in 1995 tot 7.000 in 1999. Deze ontwikkeling, gevoegd bij de doorzettende groei van het aantal taakstraffen (zie paragraaf 5.1.2), geeft aan dat lichtere vormen van vrijheidsbenemende en -beperkende straffen vaker worden opgelegd, terwijl het aantal lange gevangenisstraffen ongeveer gelijk blijft.

102 De uitkomsten zijn steeds berekend op basis van de werkelijk uit te zitten straftijd, rekening houdend met de toepasselijke vervroegde invrijheidsstelling (ex artikel 15 Sr).

Figuur 4.14 Opgelegde vrijheidsstraffen naar duurcategorie, 1995-1999*

* Exclusief vervroegde invrijheidsstelling (VI).

Voor de corresponderende cijfers, zie tabel 4.16 (bijlage 4).

Bron: CBS

4.4.5 Doorlooptijd van procedures

Een procedure bij de rechter in eerste aanleg heeft een bepaalde doorlooptijd. Vanaf het moment van inschrijving bij het parket van het OM tot aan de einduitspraak gaat geruime tijd voorbij. Uit de gegevens blijkt dat ruim acht van de tien zaken door de enkelvoudige kamer (politierechter) worden afgedaan. Van de ruim 115.000 zaken in 1999 waarvan de doorlooptijd is berekend, is het overgrote deel, meer dan 96.000 zaken of 83%, door de politierechter behandeld. De politierechter behandelt die zaken waarbij als criteria gelden de 'eenvoudigheid' van de zaak en het voornemen van het OM niet meer dan zes maanden gevangenisstraf te eisen. De meervoudige kamer doet bijna 12.000 zaken af, de kinderrechter iets minder dan 8.000.

In 1995 heeft een zaak bij de meervoudige kamer een doorlooptijd van gemiddeld 225 dagen (7,5 maand¹⁰³), bij de enkelvoudige kamer (politierechter) is het 236 dagen (bijna 8 maanden) en bij de kinderrechter 220 dagen (bijna 7,5 maand). In 1999 zijn deze doorlooptijden respectievelijk 235, 218 en 210 dagen (zie tabel 4.17, bijlage 4).

Bij de kinderrechter gaan de zaken dus gemiddeld het snelst. In de loop van de periode 1995-1999 is de doorlooptijd van de zaken bij de politierechter met zo'n kleine 8% afgenomen; bij de meervoudige kamer is die met 4% toegenomen.

103 Voor deze vergelijking is een maand gesteld op 30 dagen.

Natuurlijk zijn er verschillen tussen de zaken als men kijkt naar het in de tenlastellegging omschreven strafbare feit. Als wordt voorbijgegaan aan de vrij heterogene categorie 'overige wetten', waaronder fiscale zaken, met een relatief lange doorlooptijd, of aan de categorieën met een klein aantal zaken, hebben in 1999 bij de meervoudige kamer de economische misdrijven gemiddeld de langste doorlooptijd met 501 dagen (bijna 17 maanden). Ook bij de politierechter hebben, naast de wapen- en munitiemisdrijven, de economische misdrijven een relatief lange doorlooptijd: ongeveer 10 maanden.

4.5 Hoger beroep en beroep in cassatie

In de periode 1995-1999 behandelen de gerechtshoven jaarlijks gemiddeld zo'n 9.000 zaken (zie tabel 4.18, bijlage 4). In minder dan 4% van de arresten bevestigt het hof een vonnis van de rechtbank. Ruim drie kwart van de hogerberoepzaken eindigt met een of andere wijziging van het vonnis, waarbij een grote meerderheid opnieuw in een schuldigverklaring eindigt. In zo'n 8 à 9% van de in hoger beroep behandelde zaken bij het hof volgt vrijspraak.

De strafkamer van de Hoge Raad heeft jaarlijks een werklast van 2.500 à 3.000 cassatieberoepen. Drie vijfde daarvan handelt de raad jaarlijks af, waarbij in circa 80% van de zaken het cassatieberoep wordt verworpen. In ongeveer 6% van de gevallen volgt een terug- of verwijzing naar een lagere rechter, meestal het hof.

4.6 Vergoeding van schade en kosten aan ex-verdachten

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan, ontvangen als ze daarom vragen van de overheid een schadevergoeding. Deze regeling is gebaseerd op de artikelen 89 en 591 van het Wetboek van Strafvordering.

Wanneer een zaak eindigt zonder oplegging van straf, of wanneer wel straf wordt opgelegd maar voor een strafbaar feit waarvoor geen voorlopige hechtenis is toegelaten, heeft een gewezen verdachte recht op vergoeding van de schade welke hij tengevolge van ondergane verzekering, klinische observatie of voorlopige hechtenis heeft geleden (art. 89 e.v. Sv). De vergoeding wordt toegekend door de behandelende rechtbank dan wel, bij kantongerechzaken, de rechtbank van het arrondissement waarin het kanton is gelegen.

Artikel 591 e.v. regelt de vergoeding van door gewezen verdachten gemaakte kosten (zoals proceskosten, reis- en verblijfskosten) en vergoeding van de schade welke hij ten gevolge van tijdverzuim door het gerechtelijk vooronderzoek en de behandeling van de zaak ter terechtzitting werkelijk heeft geleden alsmede in de kosten van een raadsman.

Staat 4.2 Schadevergoeding aan ex-verdachten wegens ondergane hechtenis*, 1995-1999

	1995	1996	1997	1998	1999
aantal verzoeken om schadevergoeding waarover in het jaar werd beslist	1.974	2.392	2.831	3.407	3.873
aantal verzoeken waarop schadevergoeding werd toegekend	1.668	1.979	2.451	2.994	3.333
toegekende schadevergoedingen (in miljoenen gulden)	9,7	12,4	16,1	20,0	19,3
gemiddeld bedrag per toegekende schadevergoeding (in gulden)	5.799	6.289	6.574	6.668	5.802

* Op grond van artikelen 89 en 591a Sv.

Bron: CBS

Staat 4.2 laat zien dat zowel het aantal beslissingen op verzoeken ex artikelen 89 en 591a Sv, als het aantal toegekende verzoeken tussen 1995 en 1999 fors is gestegen. Het gemiddelde uitgekeerde bedrag is in 1999 voor het eerst sinds een lange periode lager dan het jaar daarvoor. Ook het totale bedrag aan toegekende schadevergoedingen (in 1999 ongeveer 19 miljoen gulden) daalt iets ten opzichte van het voorafgaande jaar.

4.7 Internationale uitlevering

Uitlevering, een aspect van internationale rechtshulp, is het verzoek van de ene staat aan de andere om een persoon die zich bevindt op het grondgebied van laatstgenoemde staat, te laten overbrengen naar de eerste staat op grond van de verdenking van een strafbaar feit. Uitlevering is in de regel gebaseerd op een verdrag.

Bij uitlevering kan het gaan om: een verzoek aan Nederland door een vreemde staat om een verdachte uit te leveren teneinde in de vreemde staat te worden berecht, of een verzoek door Nederland aan een vreemde staat om een verdachte uit te leveren teneinde in Nederland te worden berecht. In de meeste verdragen is overigens geregeld dat staten niet dan bij hoge uitzondering hun eigen onderdanen uitleveren.

In 1999 gaat het om 264 verzoeken aan Nederland om uitlevering (zie staat 4.3). De meeste verzoeken komen uit Europese landen, vooral uit de buurlanden België en Duitsland. Door Nederland worden in 1999 105 verzoeken aan andere landen gericht. Ook hier neemt Europa, met name door verzoeken aan Duitsland, een prominente plaats in. Bij zowel uitgaande als binnenkomende verzoeken gaat het in ongeveer 10% om een land buiten Europa.

Staat 4.3 Verzoeken om uitlevering, 1995-1999

	1995	1996	1997	1998	1999
aan Nederland door een land in:					
Europa	207	233	264	260	239
Azië	1	-	8	1	3
Afrika	-	4	1	2	-
Amerika	8	9	10	17	18
Oceanië	-	-	1	-	-
onbekend	4	-	1	3	4
totaal	220	246	285	283	264
door Nederland aan een land in:					
Europa	105	115	131	131	95
Azië	-	-	1	6	-
Afrika	-	-	-	-	-
Amerika	4	9	8	8	10
Oceanië	-	-	-	-	-
onbekend	-	-	3	1	-
totaal	109	124	143	146	105

Bron: MvJ, Directie Internationale Strafrechtelijke Aangelegenheden en Drugsbeleid

4.8 Resumé

Na de fase van de opsporing van misdrijven door de politie is het aan de officier van justitie om te beslissen over het al dan niet strafrechtelijk vervolgen en over de wijze waarop. Afhankelijk van het strafbare feit en de omstandigheden kan hij seponeren, een transactie aanbieden of de zaak voorleggen aan de rechter voor een rechterlijk vonnis.

Het aantal rechtbankstrafzaken dat bij het OM is ingeschreven, is in de loop van de jaren flink toegenomen. Waren het er in 1960 nog ruim 120.000, via zo'n 258.000 in 1995 zijn het er, de laatste jaren weer in een dalende trend, in 1999 nog altijd zo'n 235.000. Van al deze ingeschreven strafzaken doet in 1999 het OM er ongeveer de helft zelf af terwijl het OM de rechter de andere helft ter beoordeling en afhandeling voorlegt.

Uit de cijfers blijkt dat van alle in 1999 door het OM afgedane zaken, er zo'n 58% met een transactie eindigt. Het aandeel van de transacties groeit sterk: in 1995 is het nog minder dan 40%. Ruim 23% van de ingeschreven zaken werd geseponerd, dat wil zeggen dat het OM er verder 'geen werk van maakte'. Het aantal voegingen door het OM is in de afgelopen vijf jaar gehalveerd.

Strafzaken waarover het oordeel van de rechter wordt gevraagd, eindigen meestal in een schuldigverklaring; vrijspraken en ontslag van rechtsvervolging komen relatief weinig voor.

In 1999 legt de rechter in zo'n 105.000 zaken een straf op. Dit is in meer dan 40% van de gevallen een geldboete zonder gevangenisstraf, in bijna 36% een gevangenisstraf zonder geldboete. De overige straffen zijn combinaties of taakstraffen. Er is een forse toename van de korte vrijheidsstraffen die leidt tot een daling van de gemiddelde strafduur. Deze ontwikkeling, gevoegd bij de doorzettende groei van het aantal taakstraffen, geeft aan dat lichtere vormen van vrijheidsbenemende en -beperkende straffen vaker worden opgelegd, terwijl het aantal lange gevangenisstraffen ongeveer gelijk blijft.

